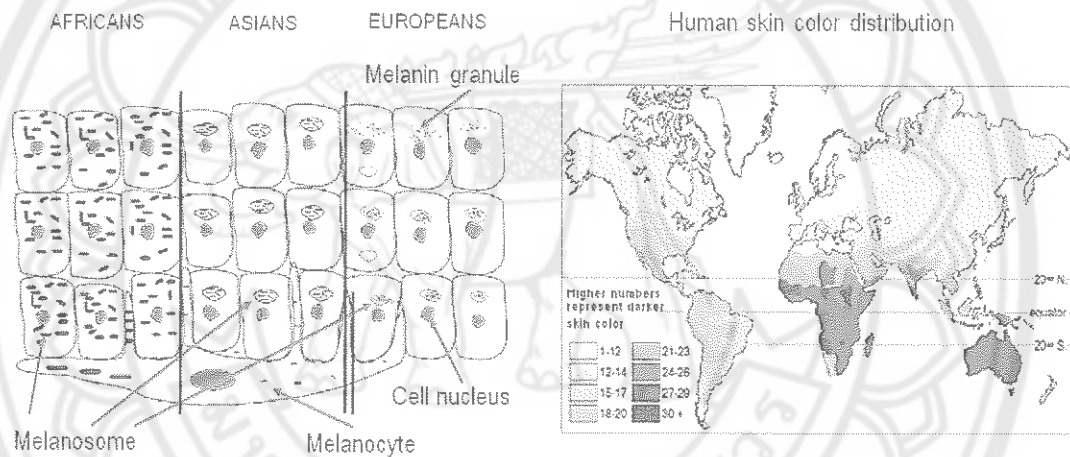

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เซลล์สร้างเม็ดสีและเม็ดสีเมลานิน (melanocyte and melanin)

สีผิวที่พบเห็นในมนุษย์เป็นผลมาจากการกระจายตัวของเม็ดสีเมลานิน (melanin) ซึ่งผู้คนในแต่ละเชื้อชาติจะมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไป (Juzeniene, et al., 2009)

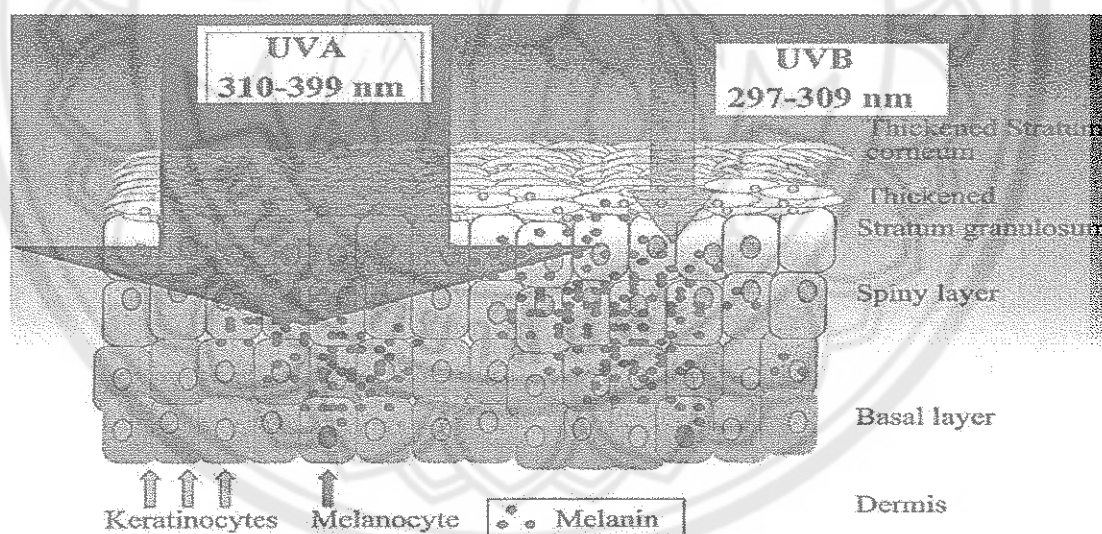

ภาพ 2 ความแตกต่างด้านสีผิวของผู้คนต่างเชื้อชาติในแต่ละภูมิภาคของทวีปซึ่งสีผิวแปรผันตามจำนวน ขนาด การรวมกลุ่มและการกระจายตัวของเมลานินไซมภายในเซลล์ keratinocyte โดยไม่เกี่ยวข้องกับจำนวนเซลล์สร้างเม็ดสี ซึ่งโดยปกติจำนวนเซลล์สร้างเม็ดสีของผู้คนแต่ละเชื้อชาติมีความคล้ายคลึงกัน

ที่มา: ดัดแปลงจาก Juzeniene, et al., 2009; based on <http://anthro.palomar.edu/vary/>.

เม็ดสีเมลานินผลิตมาจากเซลล์สร้างเม็ดสี (melanocyte) เซลล์ชนิดนี้มีประมาณร้อยละ 8 ของเซลล์ในชั้นหนังกำพร้า ซึ่งนอกจากที่จะพบเซลล์สร้างเม็ดสีได้ที่ชั้นผิวหนังแล้วยังสามารถพบได้บริเวณลูกตา ก้านสมองและหูชั้นใน สำหรับที่ชั้นผิวหนังพบได้ที่บริเวณโคนรากขนและชั้นในสุด

ของหนังกำพร้า (stratum basale) (Bolognia and Orlow, 2008) โดยทุก ๆ 10 เซลล์ของผิวหนังชั้นในสุดจะเป็นเซลล์สร้างเม็ดสี 1 เซลล์ (Graham-Brown and Bourke, 2007) เม็ดสีเมลานินจะมีสองลักษณะ คือ สีน้ำตาลถึงดำของยูเมลานิน (brown-black eumelanin) และสีเหลืองถึงแดงของฟีโอเมลานิน (yellow-red pheomelanin) ซึ่งถูกหุ้มอยู่ในถุงที่เรียกว่าเมลานินโซม (melanosome) ภายหลังจากการสร้างเม็ดสีบรรจุในเมลานินโซม จะเกิดการเคลื่อนย้ายไปยังเซลล์ keratinocyte ที่อยู่รอบ ๆ บริเวณชั้นผิวหนังที่อยู่เหนือขึ้นไป (Brenner and Hearing, 2008) ผ่านทาง dendrite ของเซลล์สร้างเม็ดสี ทำให้เกิดสีผิวขึ้น (Roberta, et al., 2006) สำหรับความสำคัญของเม็ดสีเมลานินคือ ปกป้องการเข้าทำลายสารพันธุกรรม (DNA) จากการได้รับแสงอัลตราไวโอเล็ต ด้วยวิธีการดูดกลืนและกระจายแสง (Park, et al., 2008) การ quenching oxidative free radicals ที่เกิดจากแสงอัลตราไวโอเล็ต โดยการจัดวางตำแหน่งของเม็ดสีเมลานินจะอยู่เหนือนิวเคลียสด้านที่ได้รับแสงจากดวงอาทิตย์ ภายในไซโตพลาสซึมของเซลล์ keratinocyte (Brenner and Hearing, 2008)

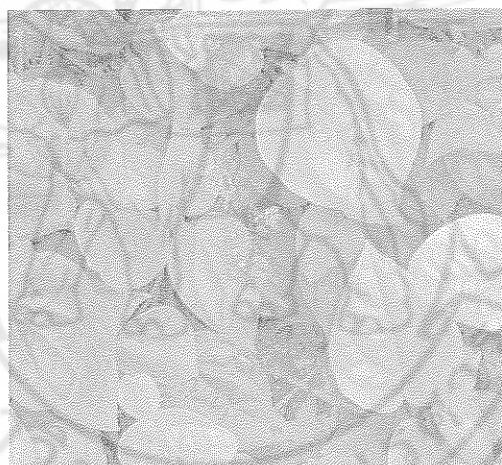

ภาพ 3 การทำหน้าที่ปกป้องการเข้าทำลายสารพันธุกรรม (DNA) ของเม็ดสีเมลานินจากการได้รับแสงอัลตราไวโอเล็ตชนิดเอและบี

ที่มา: Garland, F., et al., 2003

สำหรับกระบวนการสร้างเม็ดสีเมลานินประกอบด้วย 4 ระยะ โดยในระยะที่ 1 เป็นระยะที่ยังไม่มีการสร้างเม็ดสีเมลานิน เมื่อเข้าสู่ระยะที่ 2 เม็ดสีเมลานินจะถูกสร้างขึ้นในปริมาณเล็กน้อย จนกระทั่งในระยะที่ 4 เป็นระยะที่มีการผลิตเม็ดสีเมลานินในปริมาณมากที่สุด สำหรับผู้ที่มีสีผิวคล้ำจะมีเม็ดสีเมลานินอยู่ในระยะที่ 4 เป็นจำนวนมากกว่าผู้ที่มีผิวสีแทนซึ่งจะมีเม็ดสีเมลานินอยู่ในระยะที่ 3 และระยะที่ 4 ส่วนผู้ที่มีสีผิวขาวจะมีเม็ดสีเมลานินอยู่ในระยะที่ 3 ถึงแม้ว่าผู้ที่มีสีผิวเข้มและผิวขาวจะมีสีผิวที่แตกต่างกันมากแต่ปริมาณของเซลล์สร้างเม็ดสีจะไม่มี ความแตกต่าง ความแตกต่างของสีผิวจะขึ้นอยู่กับขนาด การกระจายตัวและอัตราการสลายตัวของเมลานินภายในเซลล์ keratinocyte (Bolognia and Orlov, 2008)

พลู (*Piper betle* Linn.)

ภาพ 4 พลู (*Piper betle* Linn.)

- ชื่อไทย (Thai name) : พลู
 ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name) : *Piper betle* Linn.
 วงศ์ (Genus) : Piperaceae
 ชื่อสามัญ (Common name) : Betel Vine
 ชื่ออื่นๆ (Other names) : พลูจีน, พลูเหลือง, พลูหลวง (ภาคกลาง),
 ชีเก้อ, พลูเป้ายวน, ชีเก(ใต้), พลู(ทั่วไป), ฟู
 (พายัพ), ชีเกะ(นราธิวาส), ก้อเจี้ย(แต่จิว),
 จิวเจียง(จีนกลาง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ (Characteristic botany)

ลำต้น ไม้เถาเนื้อแข็ง รากฝอยออกบริเวณข้อใช้ยึดเกาะ ข้อโป่งนูน

ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปหัวใจ กว้าง 8-12 เซนติเมตร ยาว 12-16 เซนติเมตร มีกลิ่น

เฉพาะตัวและมีรสเผ็ด

ดอก ช่อ ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยขนาดเล็กอัดแน่นเป็นรูปทรงระบอก แยกเพศ สีขาว

ผล เป็นผลสด กลมเล็กเบียดอยู่บนแกน พลูมีหลายพันธุ์ เช่น พลูเหลือง

พลูทองเหลือง

พลูเป็นพืชใน Family Piperaceae มีชื่อท้องถิ่นว่า เป๋ายวน ซี้เก้อ พลูจีน ฯลฯ ลักษณะเป็นไม้เลื้อย มีข้อและปล้องชัดเจน มีใบเดี่ยวคล้ายใบโพธิ์ ปลายแหลม หน้าใบมัน มีสีเขียวอมเหลือง ออกดอกรวมกันเป็นช่อแน่น (พูกิ่ง ตริสุโกศล, 2544) มีถิ่นการแพร่กระจายพันธุ์อยู่ในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะภาคพื้นทวีปของมหาสมุทรแปซิฟิกในเอเชียตะวันออกเฉียง ซึ่งผู้คนบางประเทศนิยมนำใบสดของพลูมาเคี้ยวร่วมกับผลแห้งของพืชตระกูลปาล์มที่มีชื่อว่า *Areca catechu* และปูนแดง (calcium hydroxide) เรียกว่า การเคี้ยวหมากพลู (Norton, et al., 1998)

พลูให้สารสกัดในกลุ่มฟีนอลิก (phenolic) เป็นองค์ประกอบสำคัญโดยเฉพาะสารยูจีนอล (eugenol) และอนุพันธ์ ซึ่งมีรายงานถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพของสารกลุ่มดังกล่าวในหลายด้านในตำรายาไทยใช้ใบพลู 3-4 ใบ ขยี้หรือตำจนละเอียด ผสมเหล้าโรงเล็กน้อย ทาบริเวณที่เป็นผื่นแดง แก้ลมพิษ (รุจิณา อรรถดิษฐ์ และคณะ, 2530) สารสกัดจากใบพลูมีคุณสมบัติเป็นสารต่อต้านเชื้อรา (anti-fungal) (Evans, et al., 1984; Liao, et al., 1999) โดยในปี ค.ศ. 2005 กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ที่สนใจคุณสมบัติของสารสกัดจากพลู ได้ทำการสกัดและใช้สารสกัดจากใบพลูทดสอบการต่อต้านเชื้อราที่มีชื่อ *Cladosporium* sp. (Arambewela, et al., 2005) และในปี 2007 มีรายงานเพิ่มเติมถึงประสิทธิภาพของสารสกัดพลูในการต่อต้านเชื้อราที่มีชื่อ *Aspergillus flavus* (Charoenwattana, 2007) นอกจากนี้สารสกัดพลูยังถูกใช้เป็นสารระงับเชื้อ (anti-septic) และสารกำจัดหนอนพยาธิ (anti-helminthic) (Evans, et al., 1984; Liao, et al., 1999) อีกทั้งยังมีคุณสมบัติในการป้องกันการเกิดเปอร์ออกไซด์ของไขมัน (lipid peroxidation) จากการเหนี่ยวนำโดยรังสีแกมมา (γ -ray) และมีผลต่อระบบภูมิคุ้มกันโดยต่อต้านการอักเสบ (anti-inflammatory) (Bhattacharya, et al., 2005; Sarkar, et al., 2008; Singh, et al., 2009) ทั้งยังช่วยในการต่อต้านโรคเบาหวาน (anti-diabetic) (Arambewela, et al., 2005) สารยูจีนอลถูกใช้เป็นยาสลบใบปลา (อัญญา สงแก้ว และคณะ, 2550) สาร 4-อัลลิล-ไพโรแคทคอล (4-allyl-pyrocatechol)

ที่พบในใบพลูมีฤทธิ์ในการต่อต้านแบคทีเรีย (anti-bacteria) และช่วยระงับกลิ่นปาก (Ramji, et al., 2002) นอกจากนี้ยังพบว่าสารสกัดชั้นน้ำจากใบพลูช่วยลดคราบแบคทีเรียในช่องปากได้ (Razak, et al., 2006) ภายหลังจากมีรายงานถึงคุณสมบัติของสารสกัดชั้นน้ำ (crude aqueous extract) ที่มีฤทธิ์ในการต้านเชื้อแบคทีเรียชื่อ *Streptococcus mutans* (Nalina and Rahim, 2007) ในส่วนของสารสกัดน้ำมันหอมระเหยจากใบพลู พบว่ามีคุณสมบัติในการต่อต้านเชื้อแบคทีเรีย *Escherichia coli* (NCTC 10148), *Pseudomonas aeruginosa* (NCTC 10662), *Staphylococcus epidermidis* (NCTC 4276), *Staphylococcus aureus* (NCTC 8532), (*Streptococcus pyogenes*) (Arambewela, et al., 2005) และ *Mycobacterium tuberculosis* B19-3 (human) ในมนุษย์ (Gautam, et al., 2007) ส่วนสารสกัดจากช่อดอกของพลูมีฤทธิ์ในการต่อต้านอนุมูลอิสระและต่อต้านการทำหน้าที่ของเกล็ดเลือด (Lei, et al., 2003) อีกทั้งสารสกัดชั้นน้ำจากใบพลูยังมีคุณสมบัติในการต่อต้านอนุมูลอิสระในหลอดทดลอง (Dasgupta and De, 2004) โดยพบว่าสาร 4-อัลลิล-ไพโรแคทีคอล แควิเบทอล (chevibetol) (Jitesh, et al., 2006) และสารคาวิคอล (chavichol) เป็นอนุพันธ์ของยูจีนอลที่มีคุณสมบัติในการต่อต้านอนุมูลอิสระ (Maisuthisakul, 2007) สารสกัดจากใบพลูที่ได้จากการสกัดด้วยตัวทำละลายเอทานอลมีผลในการทำลายเชื้อโปรโตซัวบางชนิดจากการเหนี่ยวนำให้เกิดการตายของเซลล์ (apoptosis) (Sarkar, et al., 2008) และในปี ค.ศ. 2009 Row และ Ho ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของน้ำมันหอมระเหย สารสกัดจากเมทานอลและสารสกัดชั้นน้ำจากใบพลูในการต่อต้านเชื้อแบคทีเรีย การทำลายตัวอ่อนของยุงและการต่อต้านอนุมูลอิสระ (Row and Ho, 2009) นอกจากนี้ยังพบอีกว่าสาร hydroxycavichol ที่แยกได้จากใบพลูมีฤทธิ์ในการยับยั้งเอนไซม์แซนทีน ออกซิเดส (xanthine oxidase) ภาวะสำคัญในการเร่งปฏิกิริยาการเปลี่ยนไฮโปแซนทีน (hypoxanthine) และแซนทีน (xanthine) ให้กลายเป็นกรดยูริก (uric acid) สาเหตุของโรคเกาต์ (Gout) (Murata, K., et al., 2009)

ผลข้างเคียงของการเคี้ยวหมากร่วมกับใบพลูเป็นสาเหตุทำให้ฟันเปลี่ยนสีเป็นแดงถึงดำ และเกี่ยวข้องกับอาการเกิดรอยโรคก่อนมะเร็ง (precancerous lesion) Oral submucous fibrosis, Oral leukoplakia และมะเร็งช่องปาก (oral squamous cell carcinoma) (Norton, et al., 1998) และในปี ค.ศ. 1997 และ 2001 มีรายงานจากประเทศไต้หวันและประเทศไทย ตามลำดับ เกี่ยวกับการใช้ใบพลูหนึ่งประคบผิวหนังบริเวณใบหน้าเพื่อหวังผลให้ใบหน้าขาว โดยวางใบพลูที่ผ่านการนึ่งและผึ่งให้เย็นลงบนใบหน้าบริเวณที่มีผิวสีคล้ำแต่พบผลข้างเคียงที่ทำให้เกิดเป็นดวงตางขาวขนาด

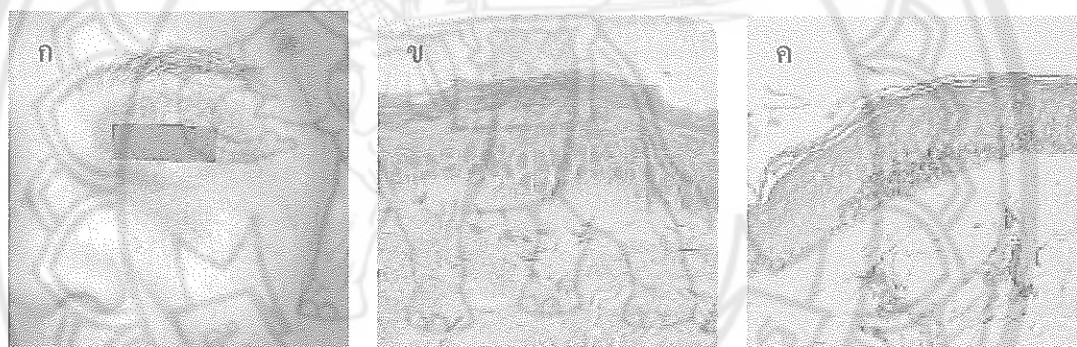
เล็กจำนวนมากในรอยดำขนาดใหญ่ (Leukomelanosis) (Liao, et al., 1999; พุกกลิ่น ตวีสุโกศล, 2544)

สีผิวดำและรอยต่างขาว (Leukomelanosis) จากการใช้ใบพลู

ในบางประเทศ มีการเผยแพร่วิธีการทำให้ใบหน้าขาวจากการใช้ใบพลูที่ผ่านการนึ่ง มาทำการประคบบนผิวหนัง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1999 มีรายงานผู้ป่วยจำนวน 15 คน จากประเทศไต้หวันและในปี ค.ศ. 2001 มีรายงานผู้ป่วยจำนวน 1 คน จากประเทศไทยเกี่ยวกับการใช้ใบพลูนี้ ประคบบนใบหน้าเพื่อหวังผลให้ใบหน้าขาวขึ้น โดยผู้ป่วยในหลายช่วงอายุมาพบแพทย์ เนื่องจากอาการข้างเคียงที่ได้รับภายหลังการใช้ จากการสอบถามอาการและระยะเวลาการใช้ ใบพลูนี้ของผู้ป่วย พบว่าระยะเวลาที่ผู้ป่วยประคบใบพลูนี้บนใบหน้าอยู่ในช่วงครึ่งชั่วโมง จนถึง 3 ชั่วโมงและที่มากที่สุดคือการประคบข้ามคืน ผู้ป่วยทั้ง 15 ราย จากประเทศไต้หวันกล่าวถึงอาการ ในช่วง 3 วันแรกของการใช้โดยเริ่มจากอาการคัน (stinging reaction) และมีอาการแดงของผิวหนัง (erythematous reaction) ผู้ป่วยบางรายมีอาการเจ็บ (painful sensation) ร่วมด้วย อาการผื่น และเจ็บแสบพบอยู่ในระยะเวลาไม่นานจึงหายไป แต่ปรากฏอาการผิวหนังแดงยังคงอยู่ได้นานถึง 2 วัน จากนั้นจึงเริ่มเกิดอาการสีผิวดำและรอยต่างขาวขึ้น ซึ่งโดยภาพรวมสามารถแบ่งอาการ ดังกล่าวออกได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การขาวขึ้นของผิวหนัง (bleaching stage) เป็นระยะ ที่สีผิวขาวขึ้น มีลักษณะอ่อนนุ่มแต่มีผลข้างเคียงจากอาการผื่นคัน (stinging reaction) มีอาการ เจ็บ (painful sensation) และแสบแดง (erythematous reaction) ต่อมาในระยะที่ 2 เกิดรอยดำ อย่างเห็นได้ชัด (mottled hyperpigmentation stage) บริเวณที่มีการประคบและอาจมีอาการ อักเสบภายหลังจากการเพิ่มขึ้นของเม็ดสีเมลานิน (ภาพ 5 ก) ส่วนในระยะสุดท้ายเป็นระยะที่มีรอย ต่างขาวเกิดขึ้นเป็นจุดเล็ก ๆ กระจายอยู่บนรอยดำขนาดใหญ่ (confetti-like depigmentation) (ภาพ 6 ก)

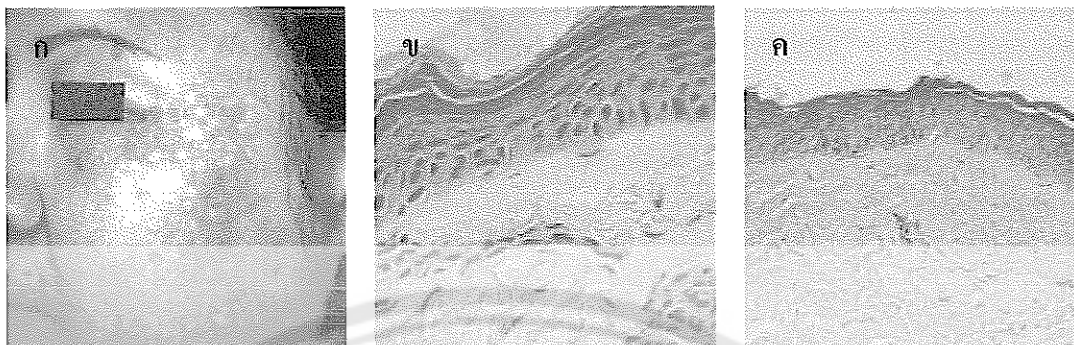
ทางคณะผู้วิจัยจากประเทศไต้หวัน ได้ทำการเก็บตัวอย่างชิ้นเนื้อบริเวณที่เกิดอาการ ผิดปกติของผู้ป่วยไปทำการตรวจสอปเพื่อดูลักษณะทางโครงสร้างของเซลล์ในชั้นผิวหนัง ด้วยวิธีการย้อมสี Hematoxylin-eosin ซึ่งเป็นสีที่ใช้สำหรับย้อมเซลล์ในส่วนของนิวเคลียส และไซโตพลาสซึมพบว่าทั้งในระยะ mottle hyperpigmentation และในระยะ confetti-like hypopigmentation มีการกระจายตัวของเซลล์ Melanophage ใน papillary dermis (ภาพ 5 ข)

และเมื่อใช้วิธี Masson-Fontana stain ที่อาศัยคุณสมบัติที่ว่าเม็ดสีเมลานินมีความสามารถในการรีดิวซ์สารละลายของ ammonium silver nitrate จะเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของ metallic silver ที่มีสีดำ โดยไม่ต้องการตัว reduce ชนิดอื่นเข้าช่วยเร่งหรือทำให้เกิดปฏิกิริยา ผลการย้อมด้วย Masson-Fontana stain พบว่าในระยะ mottle hyperpigmentation มีการเพิ่มขึ้นของเม็ดสีเมลานินเป็นจำนวนมากในชั้นผิวหนัง แต่เมื่อเข้าสู่ระยะ confetti-like hypopigmentation พบว่าไม่ปรากฏเม็ดสีเมลานิน อาจเป็นไปได้ว่าในระยะนี้เกิดการตายของเซลล์สร้างเม็ดสีในชั้นผิวหนัง ทำให้ไม่มีการสร้างเม็ดสีเมลานินเกิดขึ้น (ภาพ 5 ก และภาพ 6 ค) อีกทั้งเมื่อทำการตรวจการมีอยู่ของเซลล์สร้างเม็ดสีโดยวิธี S-100 stain พบว่าให้ผลเป็นลบทั้งระยะ mottle hyperpigmentation และระยะ confetti-like hypopigmentation (ภาพ 7 ก และ 7 ข)

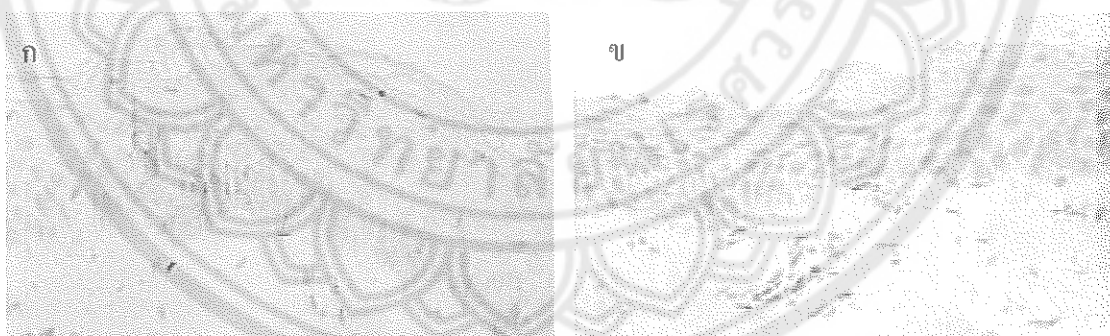
- ภาพ 5 ก) อาการผิวดำและรอยด่างขาวในระยะที่ 2 mottle hyperpigmentation พบรอยดำขนาดใหญ่กระจายทั่วใบหน้าทั่วบริเวณที่มีการใช้ใบพลูหนึ่งประคบ
- ข) Hematoxylin-eosin stain ของระยะ mottle hyperpigmentation พบเซลล์เมลานโนฟาร์จ (melanophage) กระจายตัวอยู่ใน papillary dermis
- ค) Masson-Fontana stain ของระยะ mottle hyperpigmentation จะเห็นจำนวนของเม็ดสีเมลานินที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น

ที่มา: ดัดแปลงจาก Liao, et al., 1999

ภาพ 6 ก) อาการผิวดำและรอยด่างขาวในระยะที่ 3 confetti-like hypopigmentation พบ รอยด่างขาวกระจายอยู่บนรอยดำขนาดใหญ่
 ข) Hematoxylin-eosin stain ของระยะ confetti-like hypopigmentation เซลล์สร้าง เม็ดสีมีการหายไป
 ค) Masson-Fontana stain ของระยะ confetti-like hypopigmentation เม็ดสี เมลานินมีการหายไปจากชั้นหนังกำพร้า

ที่มา: ดัดแปลงจาก Liao, et al., 1999

ภาพ 7 ก) mottle hyperpigmentation และ ข) confetti-like hypopigmentation ทั้งสองกลุ่ม เมื่อย้อมสีด้วยวิธี S-100 stain เพื่อตรวจการมีอยู่ของเซลล์สร้างเม็ดสีให้ผลเป็น ลบและมีการหายไปของเม็ดสีเมลานินบริเวณใกล้เคียงกับบริเวณที่พบการ หายไปของเม็ดสีเมลานินซึ่งตรวจสอบโดยวิธี Masson-Fontana stain

ที่มา: ดัดแปลงจาก Liao, et al., 1999

กระบวนการสกัดและองค์ประกอบทางเคมีของสารจากพลู (Extraction and chemical components from *Piper betle* Linn)

ปัจจุบันกระบวนการสกัดสารอินทรีย์จากพืชสมุนไพรถูกพัฒนาขึ้นอย่างมาก สำหรับกระบวนการสกัดสารเคมีจากพลูเพื่อให้ได้องค์ประกอบที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนั้น นักวิทยาศาสตร์ในหลายกลุ่มงานวิจัยได้มีการแยกองค์ประกอบและศึกษาคุณสมบัติของสารสกัดจากพลูโดยวิธีการดังนี้

1. การสกัดด้วยไอน้ำ (Steam Extraction)

การแยกสารโดยใช้วิธีการกลั่นธรรมดาในบางครั้งอาจไม่เหมาะสมกับการแยกของเหลวออกจากสิ่งเจือปนต่างๆ ที่สามารถละลายในของเหลวนั้นได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการสกัดเพื่อแยกสารที่มีจุดเดือดสูง หากใช้การกลั่นแบบธรรมดา สารที่ต้องการสกัดอาจเกิดการสลายตัวหรือเกิดการออกซิไดซ์เมื่อได้รับความร้อนสูง ดังนั้น การนำวิธีการสกัดด้วยไอน้ำมาใช้ในการแยกองค์ประกอบหรือสกัดสารจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือก โดยสารที่ต้องการแยกออกจากกันต้องมีคุณสมบัติ คือ ไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกับน้ำและระเหยได้ง่าย เช่น น้ำมันหอมระเหย (Organic Chemistry Laboratory II, 2006) การสกัดด้วยไอน้ำอาศัยหลักการเดียวกันกับการกลั่นโดยทั่วไป เป็นการทำให้ของเหลวที่ต้องการสกัด กลั่นตัวออกมาพร้อม ๆ กับไอน้ำ โดยอาศัยหลักการ คือ ของเหลวสองชนิดที่ไม่ละลายซึ่งกันและกัน เมื่ออยู่รวมกัน ความดันไอของของเหลวทั้งสองจะไม่มีอิทธิพลต่อกัน แต่ความดันไอของของผสมจะเท่ากับผลรวมของความดันย่อย (Partial Pressure) ของสารทั้งสอง เมื่อความดันไอของสารทั้งสองรวมกันเท่ากับความดันบรรยากาศเหนือของผสมที่ต้องการกลั่นของเหลวจะเกิดการเดือด ตัวอย่างเช่น ของผสม A และ B มีคุณสมบัติไม่รวมเป็นเนื้อเดียวกัน จะเดือดเมื่อมีความดันรวมเท่ากับความดันบรรยากาศหรือ $P_A^o + P_B^o = 1$ ความดันบรรยากาศ (คณาจารย์ภาควิชาเคมี, 2548) และเมื่อใช้กฎของอาโวกาโดร (Avogadro's law) คือ ก๊าซที่มีปริมาตรเท่ากันที่อุณหภูมิและความดันเดียวกันจะมีจำนวนโมเลกุลที่เท่ากัน และถ้าก๊าซทั้งสองชนิดมีปริมาตรที่เท่ากัน ณ อุณหภูมิเดียวกันกับความเข้มข้นของก๊าซแต่ละชนิด จะขึ้นอยู่กับความดันย่อย ซึ่งในที่นี้ คือ ความดันไอของสาร ถ้า C_A คือความเข้มข้นของสาร A และ C_B คือความเข้มข้นของสาร B ตามลำดับ จะได้ความสัมพันธ์ของความดันและความเข้มข้นสามารถแสดงได้ดังสมการดังนี้

$$C_A = kP_A \text{ และ } C_B = kP_B$$

มวลของสารและความเข้มข้น มีความสัมพันธ์กันดังนี้

$$W_A = C_A M_A \text{ และ } W_B = C_B M_B$$

หรือ
$$C_A = W_A/M_A \text{ และ } C_B = W_B/M_B$$

จากสมการความสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้น สามารถหาความสัมพันธ์ของความดันไอ และมวลของสารทั้งสองคือ

$$W_A/M_A = kP_A \text{ และ } W_B/M_B = kP_B$$

ดังนั้นจะได้สัดส่วนความดันของสารทั้งสองเป็น

$$W_A/M_A \times W_B/M_B = P_A/P_B$$

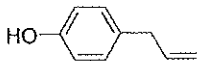
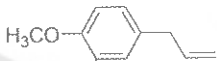
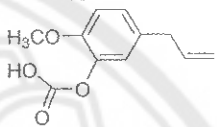
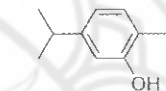
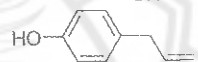

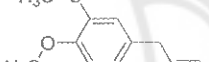
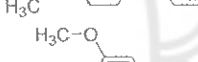
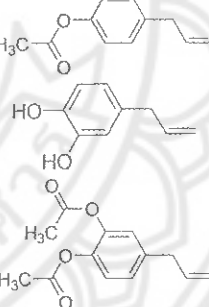
เมื่อคูณด้วย M_A/M_B ทั้งสองข้างจะได้

$$W_A/W_B = P_A M_A / P_B M_B$$

สมการดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการคำนวณเพื่อหาปริมาณของสารที่กลั่นตัวออกมาได้ จากหลักการดังกล่าวจะเห็นว่าในการกลั่นด้วยไอน้ำ ของเหลวที่สกัดได้จะกลั่นตัวออกมาที่อุณหภูมิที่ต่ำกว่าจุดเดือดของสารเสมอ ดังนั้นวิธีการนี้จึงนิยมนำมาแยกสารที่มีจุดเดือดสูงและสลายตัวได้ง่ายที่อุณหภูมิที่สูง เช่น การสกัดน้ำมันหอมระเหย ซึ่งสารดังกล่าวมักเกิดการสลายตัวง่ายเมื่อสกัดด้วยการกลั่นแบบธรรมดาและสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเวลาใช้วิธีการกลั่นด้วยไอน้ำคือ สารที่จะสามารถนำมากลั่นด้วยไอน้ำได้ต้องมีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำ สารที่กลั่นตัวออกมากับไอน้ำสามารถนำมาทำให้บริสุทธิ์ต่อไปโดยการแยกเอาน้ำและใช้การดูดความชื้นเพื่อกำจัดน้ำที่เหลืออยู่ (Organic Chemistry Laboratory II, 2006)

ในปี ค.ศ. 1989 มีรายงานถึงการศึกษารายการประกอบของน้ำมันหอมระเหยซึ่งพบสารยูจีนอลและอนุพันธ์เป็นองค์ประกอบหลัก ดังตาราง 1

ตาราง 1 สารยูจีนอลและอนุพันธ์ องค์ประกอบหลักในน้ำมันหอมระเหยจากใบพลู

Chemicals	Chemical structure
Chavicol	
Chevibetol	
Chavibetol	
Cavacrol	
Eugenol	
Methyl eugenol	
Eugenol acetate	
4-Allyl-pyrocatechol	
4-Allyl-pyrocatechol diacetate	

ที่มา: ดัดแปลงจาก Rawat, et al., 1987

ในปี ค.ศ. 1996/1997 มีรายงานถึงวิธีการสกัดน้ำมันหอมระเหยจากลำต้นใต้ดินที่มีลักษณะคล้ายราก (rhizome) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบโดยใช้เทคนิคแก๊สโครมาโตกราฟีแมสสเปกโทรสโกปี (Gas Chromatography-Mass Spectroscopy; GC-MS) ควบคู่กับเทคนิคนิวเคลียร์แมกเนติกเรโซแนนซ์สเปกโทรสโกปี (Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy; NMR) ซึ่งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของสารเคมีได้มากกว่า 40 ชนิด ดังตาราง 2 (Thanh, 1996/1997) และตัวอย่างข้อมูลทางสเปกโทรสโกปีของสาร แควิเบทอล (chevibetol) และ 4-อัลลิล-ไพโรแคทีคอล (4-allyl-pyrocatechol) แสดงดังต่อไปนี้

3-Hydroxy-4-methoxyallylbenzene (Chevibetol; CHV) โครงสร้างสาร CHV แสดงในตาราง 1

Infrared spectroscopy (film): $3,509\text{ cm}^{-1}$ (H-O stretching band), $3,070\text{ cm}^{-1}$ (C-H stretching band of aromatic), $3,003\text{ cm}^{-1}$ (C-H stretching band of alkene), $1,638\text{ cm}^{-1}$ (C=C- stretching band of alkene), $1,509\text{ cm}^{-1}$ และ $1,350\text{ cm}^{-1}$ (-C-C- stretching of aromatic), $1,236\text{ cm}^{-1}$, $1,175\text{ cm}^{-1}$, $1,129\text{ cm}^{-1}$, 995 cm^{-1} , 865 cm^{-1} , 760 cm^{-1}

$^1\text{H-NMR}$ (CHV ใน CDCl_3 , 200 MHz) ค่า chemical shift (δ) ที่ 3.28 ppm แสดงรูปแบบสเปกตรัมแบบ doublet (J ; 6.5 Hz) ของ 2 โปรตอนจาก ethylene group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-CH_2 -) ส่วนค่า chemical shift ที่ 3.85 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ singlet จาก 3 โปรตอน methoxy group ($-\text{OCH}_3$) ส่วนในช่วง 5.01 ถึง 5.09 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ multiplex จาก 2 โปรตอน olefin ($-\text{C}=\text{C}-$) ที่ 5.58 ppm แสดงพีค broad จาก 1 โปรตอนของ hydroxyl group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-OH) และในช่วง 5.82 ถึง 5.99 ppm แสดง multiplex peak ของ 1 โปรตอนจากหมู่ olefin ($-\text{C}=\text{C}-$) และสุดท้ายค่า chemical shift ในช่วง 6.63 ถึง 6.79 ppm แสดงรูปแบบสเปกตรัมแบบ multiplex ของ 3 โปรตอนจาก aromatic ring (Ar-H)

$^{13}\text{C-NMR}$ (CHV ใน CDCl_3 , 50 MHz) แสดงค่า chemical shift (δ) ของคาร์บอน 9 ตำแหน่ง ดังต่อไปนี้ 38.1 ppm , 55.7 ppm , 114.8 ppm , 118.2 ppm , 122.4 ppm , 130.4 ppm , 132.2 ppm , 141.4 ppm และ 147.5 ppm

Mass spectroscopy (m/z , rel. int.): 56 (57), 66 (39), 78 (67), 92 (100), 103 (43), 105 (40), 121 (31), 132 (25), 150 (26), 165 ($M + 1^+$; 37) (Rathee, *et al.*, 2006)

3,4-Dihydroxyallylbenzene (4-allyl-pyrocatechol; APC) โครงสร้างสาร APC แสดงในตาราง 1

Infrared spectroscopy (film): $3,398\text{ cm}^{-1}$ (H-O stretching band), $1,606\text{ cm}^{-1}$ (C=C- stretching band of alkene), $1,444\text{ cm}^{-1}$ และ $1,282\text{ cm}^{-1}$ (-C-C- stretching of aromatic), $1,195$, $1,114\text{ cm}^{-1}$, 964 cm^{-1} , 863 cm^{-1} , 789 cm^{-1}

$^1\text{H-NMR}$ (APC ใน CDCl_3 , 200 MHz) ค่า chemical shift (δ) ที่ 3.28 ppm แสดงรูปแบบสเปกตรัมแบบ doublet (J ; 6.5 Hz) ของ 2 โปรตอนจาก ethylene group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-CH_2 -) ส่วนค่า chemical shift ที่ 4.99 ถึง 5.08 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ multiplex จาก 2 โปรตอน olefin ($-\text{C}=\text{C}-$) ที่ 5.36 ppm แสดงพีค broad จาก 2 โปรตอนของ

hydroxyl group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-OH) ค่า chemical shift ในช่วง 5.80 ถึง 6.01 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ multiplex จาก 1 โปรตอนของหมู่ olefin (-C=C-) และในช่วง 6.59 ถึง 6.79 ppm แสดงรูปแบบสเปกตรัมแบบ multiplex ของ 3 โปรตอนจาก aromatic ring (Ar-H)

$^{13}\text{C-NMR}$ (APC ใน CDCl_3 , 50 MHz): แสดงค่า chemical shift (δ) ของคาร์บอน 8 ตำแหน่ง ดังต่อไปนี้ 38.2 ppm, 114.6 ppm, 118.2 ppm, 122.4 ppm, 131.2 ppm, 132.5 ppm, 139.7 ppm และ 145.1 ppm

Mass spectroscopy (m/z , rel. int.): 56 (38), 66 (82), 78 (100), 91 (51), 103 (100), 111 (30), 123 (100), 132 (100), 150 (M^+ , 100) (Rathee, et al., 2006)

2. การสกัดด้วยตัวทำละลาย (Solvent Extraction)

การสกัดด้วยตัวทำละลายเป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีประโยชน์ในด้านเคมีอินทรีย์ โดยเฉพาะงานแยกสารและการทำสารให้บริสุทธิ์ หลักการของการสกัด คือ การใช้ตัวทำละลายที่เหมาะสมละลายสารที่ต้องการแยกออกจากส่วนผสม ซึ่งสามารถแบ่งกระบวนการสกัดออกได้เป็น 3 วิธีการ ดังนี้

2.1 การสกัดโดยใช้ตัวทำละลายที่เหมาะสมละลายสารที่ต้องการออกจากของผสมที่เป็นของแข็ง (Liquid-Solid Extraction; LSC)

2.2 การสกัดโดยใช้ตัวทำละลายที่เหมาะสมละลายสารที่ต้องการออกจากของผสมที่เป็นของเหลว (Liquid-Liquid Extraction; LLC)

2.3 การสกัดโดยอาศัยปฏิกิริยากรด-เบสเพื่อการแยกสารอินทรีย์ที่มีสมบัติเป็นกรดแก่ กรดอ่อน เป็นกลางหรือเป็นเบสออกจากกัน (Acid-Base Extraction) (คณาจารย์ภาควิชาเคมี 2548)

ในกระบวนการสกัด การเลือกใช้ตัวทำละลายที่เหมาะสมเพื่อละลายสารที่ต้องการออกจากของแข็งผสมจะทำได้ดีหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการละลายของตัวถูกละลายในตัวทำละลายของเหลว รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการสกัด ซึ่งระยะเวลาที่ใช้ในการสกัดจะนานหรือสั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของตัวถูกละลายที่อยู่ในสารตัวอย่างที่เป็นของแข็ง หากตัวถูกละลายเพียงดูดซับอยู่ในบริเวณผิวของของแข็งแล้ว กระบวนการสกัดสามารถทำได้ง่ายและใช้เวลาน้อย แต่ถ้าตัวถูกละลายถูกดูดซับอยู่ในเนื้อของแข็งอย่างเหนียวแน่น กระบวนการสกัดย่อมจะใช้เวลานานกว่าและในกรณีที่การกระจายของตัวของตัวทำละลายเข้าสู่ภายในของแข็งเกิดขึ้นได้ช้ามาก

สามารถบดของแข็งให้ละเอียดก่อนที่จะทำการสกัด การสกัดของแข็งด้วยตัวทำละลายสามารถนำมาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการสกัดสารทางชีววิทยา สารอินทรีย์ ตลอดจนเกลือของสารอินทรีย์ได้ เช่น การสกัดแยกแคลเซียมออกจากสทรอนเซียม ถ้าแคลเซียมอยู่ในรูปของเกลือไนเตรตจะสกัดแยกออกจากสารตัวอย่างได้โดยใช้แอลกอฮอล์ที่บริสุทธิ์ผสมกับเอทิลอีเทอร์ หรือถ้าต้องการแยกโซเดียมออกจากโพแทสเซียม สามารถทำได้โดยการสกัดเกลือโซเดียมเปอร์คลอเรตออกจากสารตัวอย่างด้วยเอทิลอะซิเตต เป็นต้น วิธีการสกัดของแข็งสามารถทำได้โดย 2 วิธี คือ

ตาราง 2 องค์ประกอบของน้ำมันหอมระเหยจากลำต้นไต้ดินหรือรากของพญา

Compound	Retention	Percentage	Identification methods	Compound	Retention	Percentage	Identification methods
<i>alpha</i> -pinene	928	0.7	GC, MS	<i>alpha</i> -opaene	1370	1.7	GC, MS, NMR
camphene	940	1.8	GC, MS, NMR	<i>beta</i> -bourbonene	1377	tr	GC, MS
sabinene	962	0.1	GC, MS	<i>beta</i> -elemene	1384	0.3	GC, MS
<i>beta</i> -pinene	967	0.5	GC, MS	<i>beta</i> -caryophyllene	1411	1.6	GC, MS
myrcene	982	0.2	GC, MS	<i>alpha</i> -humulene	1444	0.6	GC, MS
<i>alpha</i> -terpinene	1008	tr	GC, MS	allo-aromadendrene	1451	tr	GC, MS
<i>para</i> -cymene	1010	tr	GC, MS	<i>gamma</i> -muurolene	1466	2.3	GC, MS, NMR
1,8-cineole	1016	0.9	GC, MS	germacrene D	1470	4.6	GC, MS, NMR
limonene	1019	0.1	GC, MS	<i>alpha</i> -muurolene	1489	2.7	GC, MS
<i>gamma</i> -terpinene	1047	0.2	GC, MS	<i>gamma</i> -cadinene	1501	3.5	GC, MS, NMR
terpinolene	1077	tr	GC, MS	<i>cis</i> -calamenene	1505	0.8	GC, MS
linalool	1084	tr	GC, MS	<i>delta</i> -cadinene	1510	11.7	GC, MS, NMR
camphene hydrate	1127	0.2	GC, MS	cubenene	1520	0.6	GC, MS
borneol	1144	0.1	GC, MS	<i>alpha</i> -cadinene	1525	0.7	GC, MS
terpinen-4-ol	1158	0.6	GC, MS	(E)-nerolidol	1547	1.7	GC, MS, NMR
<i>alpha</i> -terpineol	1169	0.3	GC, MS	ledol	1585	0.8	GC, MS
saifrole	1259	tr	GC, MS	epicubendi	1609	4.7	NMR
bornyl acetate	1265	tr	GC, MS	T-cadinol + T-murolol	1621	20.7	NMR
<i>para</i> -eugenol	1327	tr	GC, MS	<i>delta</i> -cadinol	1623	3.5	GC, MS
<i>delta</i> -elemene	1330	tr	GC, MS	<i>alpha</i> -cadinol	1632	26.2	GC, MS, NMR
<i>ortho</i> -eugenol	1339	0.9	GC, MS	cadalene	1650	0.4	GC, MS
<i>alpha</i> -cubebene	1344	0.4	GC, MS	other compounds		3.5	

วิธีที่ 1 การสกัดตัวถูกละลายที่อยู่ในสารตัวอย่างของแข็ง โดยสารนั้นเพียงแค่ดูดซับที่ผิวและสภาวะของการละลายในตัวสกัดมีค่าสูง การสกัดนั้นสามารถทำได้ง่ายโดยการนำสารตัวอย่างบดใส่ลงในบีกเกอร์หรือขวดปากกว้างแล้วทำการเติมตัวสกัดหรือตัวทำละลายลงไป จากนั้นทำการคนด้วยเครื่องคนหรือถ้าใช้ขวดปากกว้างที่มีฝาปิดสนิทได้ก็สามารถที่จะให้เครื่องเขย่าและเมื่อทำการคนเป็นเวลานานพอจนแน่ใจว่าตัวถูกละลายละลายในตัวสกัดหมดแล้ว ให้ใช้วิธีการกรองเอาตะกอนของแข็งแยกออกจากสารละลายที่มีตัวถูกละลายละลายอยู่ด้วยเทคนิคนี้สามารถที่จะแยกตัวถูกละลายออกจากสารตัวอย่างของแข็งได้ เทคนิคนี้จึงเหมาะสมสำหรับใช้ในการแยกสารประกอบประเภทเกลือของสารอินทรีย์และเป็นเทคนิคที่สำคัญในกระบวนการชะล้าง (Leaching operation)

วิธีที่ 2 ถ้าตัวถูกละลายเป็นสารประกอบอินทรีย์หรือสารทางชีววิทยา ซึ่งโมเลกุลของสารประกอบที่ต้องการสกัดยึดจับอย่างเหนียวแน่นกับของแข็งตัวอย่างที่นำมาสกัด โดยที่สภาวะการละลายของตัวถูกละลายในตัวทำละลายทำได้ไม่ดีในสภาวะการสกัดแบบปกติ การสกัดจะสมบูรณ์ได้อาจต้องใช้ระยะเวลาที่นานกว่าหรือใช้ความร้อนเข้าช่วยในการสกัด ซึ่งในกระบวนการสกัดจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือสกัดและการสกัดอย่างต่อเนื่อง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการสกัดอย่างต่อเนื่องมี 2 แบบ คือ

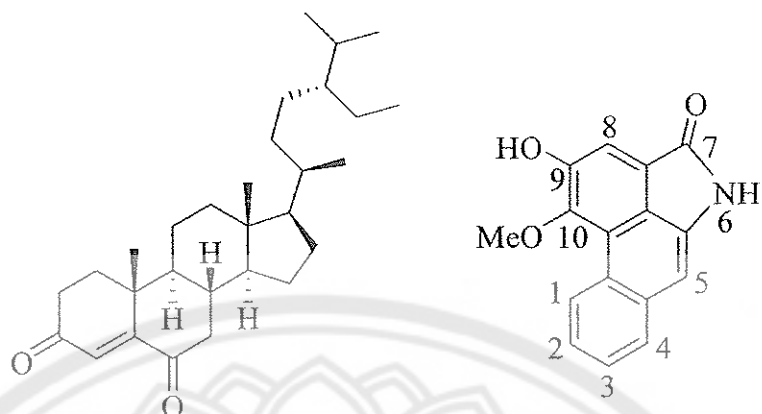
1. Continuous-infusion extraction
2. Discontinuous-infusion extraction

เครื่องมือสำหรับทำการสกัดแบบธรรมดา เรียกว่า Continuous-infusion extractor สามารถทำการสกัดได้โดยเมื่อตัวทำละลายที่บรรจุใน round Bottom Flask และได้รับความร้อน จะเกิดการระเหยขึ้นมากระทบส่วนควบแน่น (condenser) จากนั้นตัวทำละลายจะกลั่นตัวหยดลงสู่ส่วนบรรจุสารตัวอย่างที่เป็นของแข็งเกิดการชะสารกลับลงสู่ round Bottom Flask ซึ่งกระบวนการเช่นนี้จะเกิดเรื่อยไปตลอดการสกัด ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิธีการสกัดแบบ Continuous-infusion extraction นี้มีข้อดี คือ ใช้ตัวทำละลายหรือตัวสกัดไม่มากนัก เพราะสามารถถูกกลั่นให้บริสุทธิ์ และนำมาใช้งานใหม่ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่เสียเวลาเฝ้าดู แต่มีข้อเสีย คือ ตัวทำละลายที่ไหลผ่านมาสกัดตัวถูกละลายจะมีเวลาสัมผัสกับตัวถูกละลายเพียงเล็กน้อย เครื่องกลั่นสกัดที่ถูกออกแบบ

ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น คือ เครื่องสกัดแบบ Discontinuous-infusion extractor หรือที่รู้จักกันในชื่อ ซอกเลต (Soxhlet extractor) (ธวัชชัย ศิริวิบูลย์, 2545)

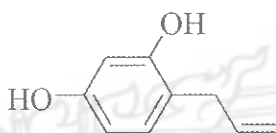
ในปี ค.ศ. 2005 มีรายงานการศึกษา "พลู" ในประเทศศรีลังกา เกี่ยวกับสัณฐานวิทยา องค์ประกอบทางเคมีและคุณสมบัติในการต่อต้านเชื้อจุลินทรีย์บางชนิดของพลูชนิดย่อย 6 ประเภท ได้แก่ Malabulath (ใบมีสีเขียวอมเหลือง) Galdalu (ใบมีสีเขียวอมเหลือง) Mahamanera (ใบมีสีเขียวอมเหลือง) Kudamanera (ใบมีสีเขียวอมเหลือง) Ratadalu (ใบมีสีเขียว) และ Nagawalli (ใบมีสีเขียวแซมเหลือง) โดยการสกัดน้ำมันหอมระเหยใช้วิธีการกลั่นด้วยไอน้ำ การสกัดด้วยตัวทำละลายเอทานอล ใช้วิธีการสกัดร้อนแบบต่อเนื่องด้วยซอกเลต (Soxhlet) ซึ่งองค์ประกอบในน้ำมันหอมระเหยหลังจากการพิสูจน์เอกลักษณ์ด้วยเทคนิคแก๊สโครมาโตกราฟี แมสสเปกโทรสโกปี (GC-MS) พบว่าสารเคมีที่เป็นองค์ประกอบหลัก คือ เซฟโรล (safrole) ยูจีนอล (eugenol) 4-อัลลิล-ไพโรคาทีคอล ไดอะซิเตต (4-allyl-pyrocatechol diacetate) คาวิเบทอล อะซิเตต (chavibetol acetate) และเบต้า เฟลแลนดรีน (beta-phyllandrene) (Arambewela, et al., 2005)

มีรายงานถึงการแยกองค์ประกอบและพิสูจน์เอกลักษณ์ทางเคมีของสารสกัดจากรากของต้นพลู โดยใช้วิธีการสกัดอย่างต่อเนื่องด้วยตัวทำละลายปิโตรเลียมอีเทอร์ (petroleum ether) และแอลกอฮอล์ (alcohol) ซึ่งสารสกัดที่ได้ในขั้นแรก (crude extracts) ภายหลังจากการแยกองค์ประกอบด้วยซิลิกาเจลคอลัมน์โครมาโตกราฟี (silica gel column chromatography) พบว่าองค์ประกอบทางเคมีที่แยกได้จากการสกัดด้วยตัวทำละลายปิโตรเลียมอีเทอร์เมื่อนำไปผ่านซิลิกาเจลคอลัมน์โดยใช้ปิโตรเลียมอีเทอร์เบนซีนเป็นตัวชะ คือ กรดสเตียริก (stearic acid) และเบต้าไซโตสเตอรอล (beta-sitosterol) และเมื่อใช้เบนซีน (benzene) เป็นตัวชะพบว่าสารเคมีที่แยกได้ คือ diketosteroids เช่น Stigmast-4-en-3, 6-dione ส่วนการแยกองค์ประกอบทางเคมีของสารที่ได้จากการสกัดด้วยตัวทำละลายเอทิลอะซิเตต (ethyl acetate) และนอร์มอลบิวทานอล (n-butanol) พบว่าภายหลังจากการผ่านซิลิกาเจลคอลัมน์โดยใช้ปิโตรเลียมอีเทอร์เบนซีนเป็นตัวชะให้สาร 4-allyl-resorcinol เมื่อชะด้วยคลอโรฟอร์ม โดยใช้คอลัมน์ชนิดเดียวกันสามารถแยกได้องค์ประกอบทางเคมีที่มีชื่อว่า aristolactam A-II (Ghosh, and Bhattacharya, 2005)

ก) Stigmast-4-en-3,6-dione

ข) aristolactam A-II

ค) 4-allyl-resorcinol

ภาพ 8 โครงสร้างทางเคมีของสารอินทรีย์ที่สกัดได้จากใบพลู ก) stigmast-4-en-3,6-dione ข) aristolactam A-II และ ค) 4-allyl-resorcinol

ที่มา: Ghosh, and Bhattacharya, 2005

1. Stigmast-4-en-3,6-dione โครงสร้างสารแสดงในภาพ 8ก (Ghosh and Bhattacharya, 2005)

Infrared spectroscopy $\nu_{\max}$ (KBr) 2920 cm^{-1} , 2840 cm^{-1} , ที่ 1675 cm^{-1} รูปแบบสเปกตรัมของ α, β -unsaturated ketone, 1455 cm^{-1} , 1240 cm^{-1} และ 1220 cm^{-1}

$^1\text{H-NMR}$ ของ Stigmast-4-en-3,6-dione ใน CDCl_3 แสดงค่า chemical shift (δ) ที่ 0.72 ppm ของ 3 โปรตอนตำแหน่ง Me-18 รูปแบบพีคแบบ singlet ในช่วง 0.74 ถึง 0.95 ppm แสดงรูปแบบพีค multiplex ของ 12 โปรตอนหมู่ methyl 4 ตำแหน่งภายในโครงสร้าง ค่า chemical shift ที่ 1.16 ppm แสดงรูปแบบพีคชนิดที่เรียกว่า singlet จาก 3 โปรตอนของหมู่ methyl ตำแหน่งที่ 19 และค่า chemical shift ที่ 6.17 ppm แสดงรูปแบบพีคชนิดที่เรียกว่า singlet จาก 1 โปรตอนของโปรตอนตำแหน่งที่ 4

EIMS (70 eV) m/z (relative intensity, %): 426($[M]^+$, 25), 412(9), 411(12), 408(10), 398(11), 384(7), 285(30), 275(13), 257(10), 243(25), 229(13.5), 189(10), 175(10), 149(10), 137(66), 133(16), 97(23), 69(48), 55(91)

2. 4-allyl-resorcinol โครงสร้างสารแสดงในภาพ 8ค (Ghosh and Bhattacharya, 2005)

Infrared spectroscopy $\nu_{\max}$ (thin film) ค่าการดูดกลืนรังสี IR ที่ช่วง 3400-3250 cm^{-1} แสดงพีด O-H stretching รูปแบบพีด broad ของหมู่ hydroxyl ที่ 3060 cm^{-1} , 2950 cm^{-1} , 2890 cm^{-1} และ 1630 cm^{-1} เป็นรูปแบบพีดการดูดกลืนรังสี IR ของหมู่ alkene (C=C) ส่วนที่ 1600 cm^{-1} , 1520 cm^{-1} และ 1400 cm^{-1} เป็นรูปแบบพีดของ aromatic C=C skeletal in-plane vibration ที่ 1355 cm^{-1} แสดงรูปแบบพีด C-O stretching ของฟีนอล ที่ 1285 cm^{-1} และ 1200 cm^{-1} เป็นสเปกตรัมของหมู่ hydroxyl รูปแบบการสั่นแบบ bending ของฟีนอล สุดท้ายคือรูปแบบการสั่นแบบอื่น ๆ ที่ปรากฏ คือที่ 1115 cm^{-1} , 970 cm^{-1} , 865 cm^{-1} , 815 cm^{-1} , 790 cm^{-1} และ 760 cm^{-1} (out of plane bending)

$^1\text{H-NMR}$ ของ 4-allyl-resorcinol ใน CDCl_3 แสดงค่า chemical shift (δ) ที่ 3.25 ppm เป็นรูปแบบ doublet ของ (J ; 9 Hz) ของ 2 โปรตอนจาก ethylene group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-CH_2 -) ส่วนที่ 5.05 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ multiplex จาก 2 โปรตอน ที่ olefin ($-\text{C}=\text{C}-$) ที่ 5.69 ppm แสดงพีด broad จาก 2 โปรตอนของ hydroxyl group ที่ต่ออยู่กับ aromatic ring (Ar-OH) ที่ 5.91 ppm แสดงสเปกตรัมแบบ multiplex จาก 1 โปรตอน ที่ olefin ($-\text{C}=\text{C}-$) ค่า chemical shift ที่ 6.61 ppm แสดงรูปแบบของพีดแบบ doublet of doublet (J ; 9, 1.8 Hz) ของ 1 โปรตอนตำแหน่งที่ 6 ของวงอะโรมาติก ค่า chemical shift ที่ 6.70 ppm แสดงรูปแบบของพีดแบบ doublet (J ; 1.8 Hz) ของ 1 โปรตอนตำแหน่งที่ 2 ของวงอะโรมาติก และที่ 6.78 ppm แสดงรูปแบบของพีดแบบ doublet (J ; 9 Hz) ของ 1 โปรตอนตำแหน่งที่ 5 ของวงอะโรมาติก

EIMS m/z (relative intensity): 150 ($[M]^+$, 86), 123(100), 95(56), 67(43)

3. Aristolactam A-II โครงสร้างสารแสดงในภาพ 8ข (Ghosh and Bhattacharya, 2005)

Infrared spectroscopy $\nu_{\max}$ (KBr) cm^{-1} : 3425, 1675(C=O), 1620, 1500, 1455, 1415, 1365, 1325, 1290, 1270, 1230, 1195, 1120, 1060, 1035, 890, 875, 835, 735, 690

$^1\text{H-NMR}$ ของ Aristolactam A-II ใน $\text{DMSO}-d_6$ แสดงค่า chemical shift (δ) ที่ 4.04 ppm รูปแบบ singlet ของ 3 โปรตอนที่มีหมู่ methoxy! ตำแหน่ง 10 ในโครงสร้างหลัก ส่วนที่

7.12 ppm เป็นรูปแบบ singlet พีคของโปรตอนตำแหน่งที่ 5 ในโครงสร้างหลัก ค่า chemical shift ที่ 7.54 ppm แสดง multiplex พีคของ 2 โปรตอนตำแหน่งที่ 2 และ 3 ในโครงสร้างหลัก ส่วนที่ 7.76 ppm เป็น singlet พีคของโปรตอนตำแหน่งที่ 8 และที่ 7.93 แสดง multiplex พีคของโปรตอนตำแหน่งที่ 4 ค่า chemical shift ที่ 9.27 ppm แสดง multiplex พีคของโปรตอนตำแหน่งที่ 1 ค่า chemical shift ที่ 10.19 ppm แสดง singlet พีคของโปรตอนหมู่ hydroxy (D_2O exchangeable, $-OH$) และที่ 10.63 ppm แสดง broad singlet พีคของโปรตอนหมู่ amine (D_2O exchangeable, $-NH$)

EIMS(70 eV) m/z (relative intensity, %): 265 ($[M^+]$, 100), 250(55), 222(28), 166(34), 150(7), 139(21), 133(8), 105(7), 83(8), 69(12), 60(9), 55(13), 44(18)

การแยกองค์ประกอบของสารสกัดให้มีความบริสุทธิ์ (Purification)

เทคนิคโครมาโตกราฟี (Chromatography Technique)

โครมาโตกราฟีเป็นเทคนิคและวิธีการแยกอีกประเภทหนึ่งที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางสามารถนำไปใช้เพื่อวิเคราะห์หาปริมาณและการแสดงเอกลักษณ์หรือใช้ในงานทางคุณภาพวิเคราะห์ โครมาโตกราฟีเป็นการทำให้ส่วนผสมของสารแยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ เกิดการกระจายตัวระหว่างเฟสสองเฟส คือ เฟสที่เคลื่อนที่ (mobile phase) และเฟสอยู่กับที่ (stationary phase) (คณาจารย์ภาควิชาเคมี 2548)

1. ทฤษฎีการชะทางโครมาโตกราฟี (Theories of Elution Chromatography)

เมื่อนำสารตัวอย่างที่ละลายในเฟสเคลื่อนที่ไหลลงยังส่วนบนของคอลัมน์ จะเกิดการแบ่งส่วนกันระหว่างเฟสอยู่กับที่และเฟสเคลื่อนที่ เมื่อทำการเติมเฟสเคลื่อนที่เข้าไปในคอลัมน์อีก คือ เติมตัวชะจะเกิดการผลักดันด้วยแรงขับให้เฟสเคลื่อนที่ที่มีสารตัวอย่างละลายอยู่เกิดการเคลื่อนที่ลงสู่ส่วนล่างของคอลัมน์ สารตัวอย่างที่ถูกชะลงมาจะพบกับเฟสอยู่กับที่ส่วนใหม่ และเกิดการแบ่งส่วนกันระหว่างเฟสทั้งสองอีกครั้ง เป็นเช่นนี้เรื่อยไปจนสารตัวอย่างออกจากคอลัมน์ในที่สุด เพราะว่าการเคลื่อนที่ของสารตัวอย่างนั้นสามารถเกิดขึ้นได้เนื่องจากการพาของเฟสเคลื่อนที่ ดังนั้น อัตราเร็วเฉลี่ยของการเคลื่อนที่ของสารตัวอย่างในคอลัมน์จึงขึ้นอยู่กับเศษส่วนของเวลาที่สารตัวอย่างอยู่ในเฟสเคลื่อนที่ ถ้าสารตัวอย่างที่นำมาใส่ในคอลัมน์ มีตัวถูกละลายมากกว่าหนึ่งชนิด และตัวถูกละลายมีค่าสัมประสิทธิ์การกระจายหรือสัมประสิทธิ์การแบ่งส่วน

ต่างกัน พบว่าความสามารถในการเคลื่อนที่ของตัวถูกละลายที่ต่างกัน จะทำให้สามารถแยกตัวถูกละลายทั้งสองชนิดออกจากกันได้ หากโมเลกุลของตัวถูกละลายทุกตัวมีพฤติกรรมที่เหมือนกัน การเคลื่อนที่ของโมเลกุลตัวถูกละลายจะสามารถเคลื่อนที่ได้เท่ากันหมดเช่นกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่เนื่องจากโมเลกุลของตัวถูกละลายทุกตัวนั้นมีพฤติกรรมไม่เหมือนกัน บางโมเลกุลเคลื่อนที่เร็ว บางโมเลกุลเคลื่อนที่ช้า พฤติกรรมดังกล่าวทำให้สารสามารถเกิดการแยกออกจากกันได้ (ธวัชชัย ศรีวิบูลย์, 2545)

2. โครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบาง (Thin-Layer Chromatography; TLC)

โครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการแยกองค์ประกอบ การยืนยันความบริสุทธิ์ของสาร โดยเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการทางโครมาโตกราฟีชนิดอื่น ๆ นับว่ายังมีข้อบกพร่องในเรื่องความถูกต้องแม่นยำ แต่มีบางคุณลักษณะที่ทำให้โครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ ประหยัดค่าใช้จ่าย ในกระบวนการวิเคราะห์ สามารถใช้ตรวจสอบสารได้หลายตัวอย่างในครั้งเดียว ใช้แยกสารที่มีปริมาณน้อย ๆ และประหยัดเวลา อีกทั้งยังสามารถปรับใช้เฟสเคลื่อนที่ (mobile phase) หรือเฟสอยู่กับที่ (stationary phase) ได้อย่างหลากหลาย โครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางอาจเป็นแบบ Analytical Thin Layer Chromatography ซึ่งเป็นเทคนิคเบื้องต้นที่ใช้ในการตรวจและวิเคราะห์จำนวนองค์ประกอบของสารผสม สามารถใช้ในการแยกสารผสมที่มีปริมาณน้อย ๆ และอีกประเภทหนึ่งคือ Preparative Thin Layer Chromatography ซึ่งโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางชนิดนี้เป็นการประยุกต์จาก Analytical Thin Layer Chromatography ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เหมาะสำหรับใช้ในการแยกสารที่มีปริมาณมากขึ้น ซึ่งภายหลังจากกระบวนการแยกแถบ การแยกของสารตัวอย่างสามารถขูดออกจาก plate เพื่อนำไปทำการวิเคราะห์หรือนำไปแยกองค์ประกอบในขั้นตอนต่อไป นอกจากนี้เทคนิคดังกล่าวยังสามารถใช้ในการตรวจสอบปฏิกิริยาที่กำลังดำเนินอยู่ว่าสมบูรณ์หรือไม่และใช้หาตัวดูดซับและตัวทำละลายที่เหมาะสมสำหรับการแยกสารด้วยเทคนิคทางโครมาโตกราฟีชนิดอื่น

หลักการและเทคนิคของการวิเคราะห์โครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางมีความเหมือนกับวิธีโครมาโตกราฟีแบบกระดาษทุกประการ แตกต่างกันตรงที่ในโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบาง เฟสอยู่กับที่จะถูกฉาบอยู่บนแผ่นค้ำจุนที่เป็นแผ่นแก้วหรืออะลูมิเนียมแทนที่จะ

ป
๑๕
๔๙๕
-๗๖
๗๔๒๙
๒๕๖๓

1.5533739

๒๘ ส.ย. ๒๕๕๔

เป็นกระดาษ โดยที่ตัวดูดซับจะถูกฉาบเป็นแผ่นบางๆ บนแผ่นแก้วหรือพลาสติก หรืออะลูมิเนียมที่เป็น
ตามปกติของแข็งที่ใช้เป็นตัวดูดซับจะถูกฉาบเป็นแผ่นบางๆ มีความหนาระหว่าง 0.1-10 มิลลิเมตร
วิธีโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางกว่าวิธีโครมาโตกราฟี
แบบกระดาษ เพราะสามารถที่จะเลือกใช้เฟสอยู่กับที่ได้หลากหลายชนิด สำหรับตัวทำละลาย
ที่ทำหน้าที่เป็นตัวชะหรือตัว Develop ที่สามารถใช้กับโครมาโตกราฟีแบบกระดาษ จะสามารถ
ใช้ในงานโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางได้ทั้งหมด โดยการเลือกของแข็งที่เป็นตัวดูดซับ
และตัวชะที่เป็นตัวเข้าคู่กันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมจะทำให้สามารถแยกสารได้อย่างดี

วิธีการทำงานของโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางนั้น สารที่ต้องการแยกจะถูกจุดลง
บนแผ่นโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางที่ปลายด้านหนึ่งเป็นจุดเล็ก ๆ นำแผ่นโครมาโตกราฟี
แบบแผ่นเยื่อบางที่เตรียมขึ้นนี้จุ่มในภาชนะที่มีตัวทำละลายบรรจุอยู่ โดยนำปลายด้านที่มีสารจุด
อยู่จุ่มลงไปในตัวทำละลายที่ทำหน้าที่เป็นเฟสเคลื่อนที่ซึ่งจะพาสารบนตัวดูดซับเคลื่อนที่
ไปตามแผ่นโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบางโดยการซึมตามรูขนาดเล็ก ในขณะที่เดียวกันตัวดูดซับ
จะพยายามดึงหรือยึดเหนี่ยวเอาสารนั้นไว้ตามความสามารถในการละลายและความสามารถในการ
การถูกดูดซับ จึงทำให้สารที่เป็นองค์ประกอบเคลื่อนที่ได้ในระยะทางไม่เท่ากัน เกิดการแยกออก
จากกันอัตราส่วนของระยะทางจากจุดเริ่มต้นที่สารเคลื่อนที่ต่อระยะทางสูงสุดที่ตัวทำละลาย
เคลื่อนที่จะมีค่าคงที่ เรียกว่าค่า Retention Factor (R_f) และเป็นค่าเฉพาะตัวของสารแต่ละชนิด
ดังนั้นสารที่ต่างกันจึงมีค่า R_f ที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามสารที่มีค่า R_f เท่ากันไม่จำเป็นต้องเป็นสาร
ชนิดเดียวกัน เพราะปกติค่า R_f จะเปลี่ยนแปลงไปตามชนิดของตัวดูดซับ ชนิดของตัวทำละลาย
และความหนาแน่นของตัวดูดซับที่เคลือบบน plate

$$R_f = \frac{\text{ระยะทางที่สารเคลื่อนที่}}{\text{ระยะทางที่ตัวทำละลายเคลื่อนที่}}$$

ในการศึกษาการแยกของสารที่ออกฤทธิ์ด้วยเทคนิคโครมาโตกราฟีแบบแผ่นเยื่อบาง
สามารถสังเกตเห็นจุดการเคลื่อนที่ของสารได้จากการเรืองแสงภายใต้หลอด fluorescence
ด้วยแสงยูวีที่มีความยาวคลื่น 254 นาโนเมตรและการย้อมสีสามารถใช้ได้ทั้งการย้อมสีด้วย vanillin

ซึ่งเตรียมได้จากการนำ vanillin 15 กรัม ละลายในตัวทำละลายเอทานอล 250 มิลลิลิตร แล้วเติมกรดซัลฟูริกเข้มข้น 2.5 มิลลิลิตร หรือการย้อมสีด้วยเหล็กคลอไรด์ (Ferric Chloride) เตรียมได้จาก 1 % เหล็ก (III) คลอไรด์ ในสารละลายร้อยละ 50 ของเมทานอลในน้ำ จากนั้นนำมาให้ความร้อนก็จะปรากฏจุดที่เกิดการแยกของสารฟีนอลิกบนแผ่นโครมาโตกราฟีแบบเยื่อบาง (Jork, et al., 1990)

3. คอลัมน์โครมาโตกราฟี (Column Chromatography)

หลักการของคอลัมน์โครมาโตกราฟีเหมือนกับหลักการของโครมาโตกราฟีโดยทั่ว ๆ ไป คอลัมน์ที่ใช้เป็นหลอดแก้วกลวง ปลายข้างหนึ่งจะมีการทำให้เล็กลงเพื่อที่จะต่อเข้ากับตัวควบคุมการไหลของตัวทำละลาย โดยขนาดของคอลัมน์มีได้หลายขนาด ตั้งแต่เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ถึง 5 เซนติเมตร และยาว 10 ถึง 50 เซนติเมตร ความสูงและขนาดของเฟลอยู่กับที่ซึ่งบรรจุอยู่ภายในคอลัมน์จะมีผลต่ออัตราการไหลของเฟลเคลื่อนที่ ซึ่งถ้าเฟลอยู่กับที่มีขนาดเล็กและบรรจุภายในคอลัมน์สูงมาก ๆ จะมีผลทำให้อัตราการไหลของเฟลเคลื่อนที่ช้ามากและใช้เวลาในการแยกนาน สามารถแก้ไขปัญหการไหลที่ช้าได้โดยการต่อเครื่องมือกับเครื่องปั๊มที่ดูดอากาศออกเพื่อลดความดันและจะไปมีผลในการเพิ่มอัตราการไหลของเฟลเคลื่อนที่ให้เร็วขึ้น (อวัชชัย ศิริวิบูลย์, 2545)

การพิสูจน์เอกลักษณ์ทางเคมี

การหาโครงสร้างของสารอินทรีย์ต้องอาศัยข้อมูลทั้งทางด้านปฏิกิริยาเคมี ข้อมูลทางด้านคุณสมบัติทางกายภาพและข้อมูลทางสเปกโทรสโกปีประเภทต่าง ๆ การทดสอบทางเคมีจะให้ข้อมูลทางด้านองค์ประกอบว่ามีธาตุต่าง ๆ อะไรบ้าง เป็นกรด เบสหรือเป็นกลาง การวิเคราะห์ธาตุและเทคนิคทางสเปกโทรสโกปีจะให้น้ำหนักโมเลกุลของสาร รวมทั้งข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหาโครงสร้าง ดังนี้

1. นิวเคลียร์แมกเนติกเรโซแนนซ์สเปกโทรสโกปี (Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy; NMR)

นิวเคลียร์แมกเนติกเรโซแนนซ์สเปกโทรสโกปีเป็นเทคนิคที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก สำหรับใช้ในการศึกษาทางด้านเคมีอินทรีย์ (Stanley, 1987) มีพื้นฐานคล้ายกับอินฟราเรด

สเปกโทรสโกปี (Infrared Spectroscopy; IR) และอัลตราไวโอเล็ตสเปกโทรสโกปี (Ultraviolet Spectroscopy; UV) กล่าวคือ ผลการวิเคราะห์ที่ได้ออกมาเป็นสเปกตรัม ภายใต้สนามแม่เหล็ก สารตัวอย่างสามารถที่จะดูดกลืนคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในช่วงความถี่ของวิทยุ (radio frequency) และให้ข้อมูลออกมาในรูปแบบนิวเคลียร์แมกเนติกเรโซแนนซ์สเปกตรัมซึ่งสามารถจะบอกได้ว่า นิวเคลียสที่ดูดกลืนพลังงานนั้นมีสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร นิวเคลียสนั้นมีกี่นิวเคลียสและอยู่ใน ตำแหน่งใดของโมเลกุล (Robert, et al., 2005) เทคนิคทางนิวเคลียร์แมกเนติกเรโซแนนซ์สเปกโทรสโกปีใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ โปรตอนเอ็นเอ็มอาร์และคาร์บอน 13 เอ็นเอ็มอาร์ (Stanley, 1987)

2. อินฟราเรดสเปกโทรสโกปี (Infrared Spectroscopy)

อินฟราเรดเป็นเทคนิคทางสเปกโทรสโกปีที่นิยมใช้ในการวิเคราะห์ ตรวจสอบ พิสูจน์ และศึกษาเกี่ยวกับโมเลกุลของสารได้ในทุกสถานะ เกี่ยวข้องกับการสั่นและการหมุนของโมเลกุล อินฟราเรดเป็นช่วงหนึ่งของสเปกตรัมของการแผ่รังสีแม่เหล็กไฟฟ้าที่มีเลขคลื่น (wave number) อยู่ในช่วงประมาณ 12,800-10 ต่อเซนติเมตร หรือช่วงความยาวคลื่นจาก 0.78-1,000 ไมโครเมตร พบว่าเมื่อโมเลกุลของสารเคมีดูดกลืนพลังงานจากรังสีอินฟราเรดจะทำให้โมเลกุลของสารอยู่ใน สภาวะกระตุ้น มีพลังงานสูงกว่าสภาวะพื้น จากการได้รับพลังงานอย่างพอเหมาะกับสภาวะทรานซิชัน แล้วเกิดการคู่ควบอย่างพอดีระหว่างสนามไฟฟ้าจากการแผ่รังสีกับสารนั้น เมื่อดูดกลืนพลังงาน แล้วจะทำให้เกิดโมเมนต์ขั้วคู่ของสารที่เปลี่ยนไป โดยเกิดขึ้นบริเวณหมู่ฟังก์ชัน ดังนั้นอินฟราเรด เป็นเทคนิคทางสเปกโทรสโกปีที่ใช้ในการตรวจสอบจำนวนหมู่ฟังก์ชันของสาร (แมน อมรสิทธิ์ และอมร เพชรสม, 2534)

3. แมสสเปกโทรสโกปี (Mass Spectroscopy)

แมส สเปกโทรสโกปีเป็นวิธีการทางฟิสิกส์ ซึ่งทำให้สารกลายเป็นไอออนแล้วแยก ไอออนกับส่วนที่เกิดการเสื่อมสลายของไอออนออกจากกันตามค่ามวลต่อประจุของไอออน เหล่านั้น ให้ผลการวิเคราะห์ออกมาในรูปแบบแมสสเปกตรัม ใช้ในการยืนยันน้ำหนักโมเลกุลของสาร (วิชัย ธีวตระกูล และคณะ, 2526)

การเพาะเลี้ยงเซลล์สัตว์ (Animal Cell Culture)

การเพาะเลี้ยงเซลล์สัตว์เป็นเทคนิคพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับเทคโนโลยีเซลล์สัตว์ โดยเป็นเทคนิคที่ว่าด้วยกรรมวิธีการรักษาดำรงความมีชีวิต การเจริญ และการพัฒนาของเซลล์ ภายใต้สภาวะนอกร่างกายอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ซึ่งมีผลให้ศึกษาเซลล์ หรือนำเซลล์ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเพาะเลี้ยงเซลล์สัตว์เป็นเทคนิคที่มีการพัฒนามาช้านาน หลังจากเกิดทฤษฎีเซลล์ และปัจจุบันมีการนำเทคนิคการเพาะเลี้ยงเซลล์สัตว์ไปใช้กันอย่างแพร่หลายทางชีววิทยาและชีววิทยาโมเลกุล ซึ่งก่อให้เกิดความรู้เพิ่มเติมมากมายเกี่ยวกับเซลล์สัตว์ จนสามารถนำเซลล์สัตว์ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้ เซลล์เพาะเลี้ยงมีประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้มากมาย อย่างไรก็ตามการศึกษาเซลล์เพาะเลี้ยงจะประสบความสำเร็จได้นั้นผู้เลี้ยงเซลล์จะต้องมีความสามารถในการเลี้ยงเซลล์ให้อยู่รอดได้ อีกทั้งยังสามารถทวีจำนวนหรืออาจแสดงคุณสมบัติในการเปลี่ยนแปลงไปสู่เซลล์ชนิดอื่น (differentiation) ตามสื่อสัญญาณที่มีผลกับเซลล์ (cell signaling) (Freshney, 2005)

1. การเพาะเลี้ยงเซลล์สัตว์

โดยทั่วไปเซลล์สัตว์มีการเจริญแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

- 1.1 เซลล์เกาะผิว (anchorage dependent cell)
- 1.2 เซลล์แขวนลอย (suspended cell)

การที่จะเป็นเซลล์รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของเซลล์และอาหารเลี้ยงเซลล์ นอกจากนี้เซลล์เกาะผิวบางชนิด อาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิด transformation กลายเป็นเซลล์เกาะผิวที่สามารถเจริญแขวนลอยในอาหารในระบบการเลี้ยงกวนหรือในอาหารวันกิ่งแช่แข็งได้ ดังนั้นในกระบวนการเลี้ยงเซลล์จึงควรที่จะทราบเทคนิคการเลี้ยงเซลล์ในแต่ละชนิดเพื่อความเหมาะสมกับชนิดของเซลล์ที่ต้องการเลี้ยง

2. การรักษาสภาพของเซลล์เพาะเลี้ยง

โดยทั่วไปการรักษาสภาพเซลล์เพาะเลี้ยงสามารถทำได้โดย

- 2.1 การเปลี่ยนถ่ายอาหารให้กับเซลล์
- 2.2 การถ่ายเซลล์ที่ทำการเพาะเลี้ยงไปสู่สภาวะเลี้ยงใหม่ (subculture)
- 2.3 การเก็บเซลล์แช่แข็ง

3. การเจริญของเซลล์เพาะเลี้ยง

เซลล์ปกติจะมีรูปแบบการเจริญเป็นแบบซิกมอยด์ (sigmoid) ซึ่งแสดงถึงการปรับตัวของเซลล์ การปรับสภาพแวดล้อม การที่พื้นที่ผิวและอาหารเพียงพอต่อการสร้างเซลล์ใหม่ ขั้นตอนในการปฏิบัติระหว่างที่เซลล์มีการเจริญเติบโตมีดังนี้

3.1 การวัดการเจริญของเซลล์

ในการศึกษาการเจริญของเซลล์นั้นมีความสำคัญต่อการเพาะเลี้ยงเซลล์เป็นอย่างมากจะทำให้ทราบคุณสมบัติการแบ่งตัวของเซลล์เพาะเลี้ยง ระยะเวลาที่ดีที่สุดในการถ่ายเลี้ยงเซลล์ ค่าการเจริญของเซลล์ที่เหมาะสม และค่า Planting efficiency ของเซลล์ ที่ความหนาแน่นของเซลล์ต่าง ๆ ซึ่งมีประโยชน์ในการตรวจสอบซีรัม อาหาร ภาชนะเลี้ยง เป็นต้น

3.2 การคำนวณอายุของเซลล์เพาะเลี้ยง ซึ่งการบอกอายุของเซลล์ มี 2 วิธี คือ

3.2.1 Passage ซึ่งใช้บอกจำนวนครั้งที่เซลล์ได้ผ่านการถ่ายเลี้ยง และเป็นค่าอย่างหยาบที่พอจะประมาณอายุของเซลล์ที่เลี้ยงได้

3.2.2 Cumulative population doubling เป็นค่าที่ได้จากการคำนวณอายุของเซลล์

3.3 การนับจำนวนเซลล์เพาะเลี้ยง

ในการเลี้ยงเซลล์จำเป็นที่จะต้องทราบจำนวนเซลล์เริ่มต้น และจำนวนเซลล์ทั้งหมดหลังจากการเลี้ยง ซึ่งเซลล์แขวนลอยทำได้โดย

3.3.1 การใช้ hemocytometer คือการนับเซลล์ภายใต้กล้องจุลทรรศน์ธรรมดา

3.3.2 การใช้เครื่องมือกึ่งอัตโนมัติที่เป็น electronic particle counter ที่เรียกว่า coulter counter

3.3.3 การนับจำนวนเซลล์ที่เกาะกับพื้นผิว ซึ่งมีหลายวิธีที่ใช้ในการบอกปริมาณของเซลล์ เช่น การนับเซลล์หรือนิวคลีไอร์ของเซลล์ตัวอย่างที่มีชีวิตหรือที่ตายบนพื้นที่หนึ่งภายใต้กล้องจุลทรรศน์ การวัดความหนาแน่นของเซลล์โดยใช้ densitometer การวัด DNA เพื่อประมาณการเปลี่ยนแปลงของประชากร การวัดสี ซึ่งอาจใช้ประมาณจำนวนเซลล์ได้

3.4 ประสิทธิภาพของเซลล์เพาะเลี้ยง

การเกาะติดพื้นผิวของเซลล์ และความสามารถในการสร้างโคโลนีของเซลล์ สามารถที่จะวัดค่าได้ จึงเป็นค่าที่ใช้ในการประเมินพฤติกรรมของเซลล์ เช่น ความสามารถในการอยู่รอดของเซลล์หลังการเก็บเซลล์โดยวิธีแช่แข็ง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเซลล์กับวัสดุที่ใช้เกาะ และผลจากอายุเซลล์ เป็นต้น

3.5 วงจรเซลล์ (Phase of cell cycle)

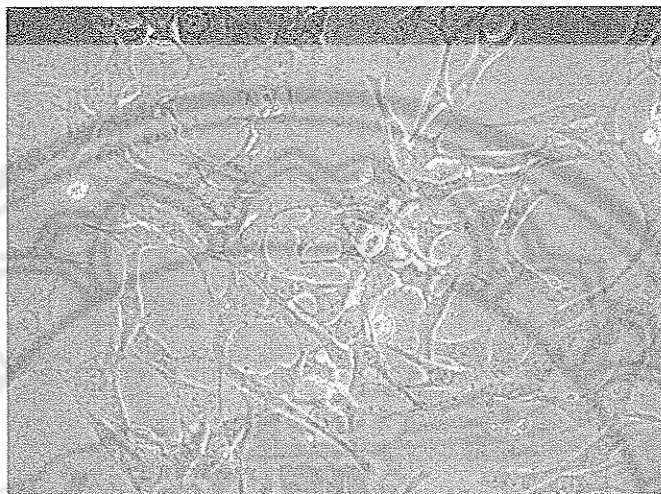
เวลาทั้งหมดของวงจรเซลล์และระยะเวลาต่าง ๆ ในวงจรเซลล์ เช่น ระยะเวลา G_1 , S, G_2 , และ M สามารถหาได้โดยวิธีที่ใช้กันโดยทั่วไป คือ การตรวจสอบการสังเคราะห์ DNA หรือการหาปริมาณ DNA ในแต่ละเซลล์ โดยปกติเซลล์จะสังเคราะห์ DNA ในช่วง S phase การใส่ nucleotide ที่ติดฉลากด้วยสารรังสี เช่น $[^3H]$ thymidine ที่ใช้กับเซลล์ในช่วงนี้ สามารถช่วยให้ติดตามการสร้าง DNA ของเซลล์ได้โดยวัดปริมาณการนำเข้าของรังสีด้วยวิธี autoradiography นอกจากนี้คำนวณหา labeling index ซึ่งเป็นค่าดัชนีที่ได้จากสัดส่วนของเซลล์ที่ติดรังสี โดยค่านี้ใช้แทนเปอร์เซ็นต์เซลล์ในช่วง S phase ที่มีการนำ $[^3H]$ thymidine เข้าเซลล์ และใช้ในการบอกการตอบสนองของประชากรเซลล์กับสารกระตุ้นพวก mitogenic stimulus ได้

4. การเก็บรักษาเซลล์และการนำเซลล์กลับมาเลี้ยงใหม่

เซลล์ที่อยู่ในระหว่างการเลี้ยงมักมีความไม่เสถียร อาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างหน้าตา รูปแบบการเจริญ และ karyotype ได้ cell line ก็มีการเปลี่ยนแปลงตามอายุของเซลล์ บางชนิดอาจมีการเปลี่ยนแปลงเอง ทำให้หน้าที่และการเจริญของเซลล์ผิดไปจากเดิมได้ การเก็บแช่แข็งเซลล์เป็นวิธีที่สามารถเก็บเซลล์ไว้ได้นาน โดยที่ไม่ทำให้คุณสมบัติของเซลล์เปลี่ยนไป อีกทั้งยังเป็นการลดปัญหาการปนเปื้อนจากจุลินทรีย์และเซลล์อื่น ๆ ได้ (กัลยาณี จิระศรีพงศ์พันธ์ และนวนลอนงค์ จิระกาญจนากิจ, 2548)

เซลล์ไลน์ (Cell lines)

เซลล์ไลน์ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือเซลล์ BALB/3T3 โคลน A31 mouse fibroblast cell line จาก American Type Culture Collection (ATCC) ดังแสดงตามภาพ 9

ภาพ 9 เซลล์ BALB/3T3 โคลน A31 (10X) จาก American Type Culture Collection (ATCC)

ชื่อ (Designation)	:	BALB/3T3 โคลน A31
โครงสร้าง (Morphology)	:	Fibroblast
สิ่งมีชีวิต (Organism)	:	Mus musculus (mouse)
แหล่งกำเนิด (Source)	:	
อวัยวะ (Organ)	:	Embryo
ประเภทเซลล์ (Cell type)	:	Adherent
อาหารเลี้ยงเซลล์ (Medium)	:	Dulbecco's Modified Eagle's Medium (DMEM)
ซีรัม (Serum)	:	Newborn Calf Bovine Serum (NBCS)

ความเป็นพิษต่อเซลล์ (Cytotoxicity)

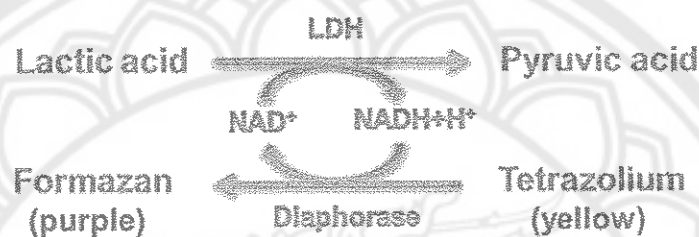
การเกิดความเป็นพิษต่อเซลล์ (cytotoxicity) มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเป็นพิษของสารที่ใช้ทดสอบ ชนิดของเซลล์ การตอบสนองของเซลล์ วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ความเป็นพิษต่อเซลล์ และรูปแบบหรือกลไกการออกฤทธิ์ของสารที่ใช้ในการทดสอบ ดังนั้นความเป็นพิษต่อเซลล์ จึงมีความหมายแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะที่ทำการศึกษ กล่าวคือ เซลล์ต่างชนิดกันย่อมมีการตอบสนองและแสดงความเป็นพิษต่อเซลล์ได้ไม่เหมือนกัน รวมถึงระดับความเป็นพิษอาจแตกต่างกันไป (กัลยาณี จิรศรีพงษ์พันธ์ และนวลอนงค์ จิระกาญจนากิจ, 2548) ปัจจุบันกระบวนการตรวจสอบความเป็นพิษของสารเคมีที่มีผลต่อการตายของเซลล์มีหลายวิธี การย้อมสีเซลล์เป็นวิธีวัดการติดสีและไม่ติดสีของเซลล์ในสารละลายสีย้อม เช่น trypan blue, eosin y, nigrosin green, erythrosin B ฯลฯ ซึ่งเป็นสีย้อมที่ให้ผลในการติดสีเฉพาะเซลล์ตาย นอกจากนี้ยังมีวิธีการตรวจสอบความมีชีวิตโดยการนำสารเรืองแสงเข้าสู่เซลล์ เช่น diacetyl fluorescein ที่ทำให้เซลล์เป็นติดสีเขียวเรืองแสง ส่วน propidium iodide จะทำให้เซลล์ที่ตายติดสารเรืองแสงสีแดง (Freshney, 2005) สำหรับงานวิจัยเรื่องการศึกษาความเป็นพิษของสารสกัดใบพลูต่อเซลล์ BALB/3T3 โคลน A31 ในหลอดทดลอง จะกล่าวถึงการวิเคราะห์หรือยลชะของความมีชีวิตด้วยวิธีเอ็มทีที

การวิเคราะห์ความมีชีวิตโดยวิธีเอ็มทีที (MTT assay)

เอ็มทีทีเป็นหนึ่งในวิธีการวิเคราะห์แบบ microtitration assay เอ็มทีทีหรือ 3-(4, 5-dimethylthiazol-2-yl) 2, 5-diphenyltetrazolium bromide เป็นสารเคมีสีเหลืองของเกลือ tetrazolium salt ที่มีคุณสมบัติการละลายน้ำได้ดี ในกระบวนการทดสอบความเป็นพิษของสารเคมีที่สนใจต่อเซลล์ที่ต้องการใช้ในการศึกษาด้วยวิธีเอ็มทีที อาศัยหลักการ เซลล์ที่รอดชีวิตจากกระบวนการทดสอบกับสารพิษหรือสารเคมีที่ใช้ทดสอบไม่มีผลต่อเซลล์ ภายในเซลล์ที่มีชีวิตจะมีการดำเนินไปของกระบวนการเมแทบอลิซึมและมีการสร้าง $\text{NADH}+\text{H}^+$ จากการที่กรดแลคติกเปลี่ยนเป็นกรดไพรูวิกอย่างเป็นปกติ โดย $\text{NADH}+\text{H}^+$ ที่เกิดขึ้นสามารถถูกออกซิไดซ์ได้ด้วยเตตระโซเลียมซอลท์เกิดเป็นผลิตภัณฑ์สีม่วงของ formazan ซึ่งเมื่อละลายด้วยตัวทำละลาย DMSO สามารถตรวจวัดค่าการดูดกลืนรังสี UV-Visible ได้ในช่วงความยาวคลื่น 540-570 นาโนเมตร แต่ในทาง

ตรงกันข้ามหากเซลล์เกิดการตายจากการได้รับสารพิษที่ใช้ในการทดสอบ กระบวนการเมแทบอลิซึมภายในเซลล์จะหยุดลงและจะไม่มีการสร้าง $\text{NADH}+\text{H}^+$ ขึ้น ดังนั้น tetrazolium salt จึงไม่สามารถรีดิวซ์ไปรตอนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์สีม่วงของ formazan ได้

ค่าการดูดกลืนรังสี UV-Visible ของสาร formazan ที่ความเข้มข้นต่างๆ ซึ่งเซลล์ผลิตขึ้นสามารถนำไปหาค่าร้อยละความมีชีวิตของเซลล์ได้ (Freshney, 2005)

ภาพ 10 กลไกการเกิดผลิตภัณฑ์สีม่วงของ formazan ภายในไมโทคอนเดรียของเซลล์ที่ผ่านจากกระบวนการวิเคราะห้ด้วยวิธีเอ็มทีที